

PÅ BARNHEMMET I LAUDERI

Så fort jag klev in genom dörren såg jag hans leende. Ett leende som spred sig från öra till öra. Och mitt i min tillfälliga rädsla över vad jag gett mig in på kände jag tillit. Han skulle bli den första som skulle komma till mig och söka min hand. Jag kände det. Så blev det också. Lilla Richard. Som gränslöst sökte allas händer, allas kärlek. Som hade ett sådant oerhört behov av att bli sedd. Överallt. Hela tiden. Han påminde mig om andra små killar som jag jobbat med i Sverige. Killar med Aspergers och ADHD. Men jag vet inte vad Richard har för diagnos.

*”I sin längtan
söker han gränslöst
allas händer
Bara inte fel hand
fångar honom
en dag”*

skrev jag och undrade och oroade mig över både Richards bakgrund och framtid.

Tyvärr vet jag inte så mycket som jag skulle önska om barnens historia. Fast kanske är det på ett sätt tur. Jag vet inte hur mycket jag skulle orkat höra. För självklart är det många mörka berättelser som döljer sig inuti dessa barn. Berättelser om föräldrars alkoholmissbruk och psykiska sjukdomar. När man ser barnen skratta, prata och leka och till synes vara som vilka barn som helst, är det ibland svårt att tro. Men när Sandra berättade en del för mig, så hade jag sedan svårt att sova. Vissa saker var värre än jag hade trott. Men eftersom Sandra bara var knappt ett dygn i Lauder i medan jag var där, så blev det inte så mycket tid till prat. Dessutom måste de ju ta hänsyn till tystnadsplikten. Vissa saker kunde inte berättas. Och vårdarna på barnhemmet kunde ju tyvärr inte någon engelska. Men jag fick senare några fina pratstunder med Sandra inne i Riga. Särskilt ett samtal kommer jag att bära med mig. Extra starkt blir minnet nu när Sandra för alltid är borta.

Plötsligt kommer tårarna när jag skriver. Jag tänker både på Sandra och på det hon berättade. På värmen i hennes röst. Det var då jag verkligen förstod vilken fin person hon var. Men det var också då som jag förstod hur oerhört mycket hon jobbade och hur trött hon egentligen var. Jag vet att jag kände mig orolig för henne. Tydligt är också minnet av när det var dags att ta avsked. När jag skulle åka hem till Sverige igen. Sandra skojade med mig för att jag visade, för någon som inte förstod engelska, med armarna att jag skulle flyga hem. Hon flaxade med armarna hon också och skrattade. Alla skrattade.

När jag fick veta att Sandra hade dött, tänkte jag på detta ögonblick. På denna stund av skämt och glädje och på hennes flaxande med armarna så att det såg ut som om hon försökte flyga. Nu flyger hon nog som en vacker ängel och vakar över alla sina älskade barn och ungdomar från himlen.

Sergejs och Sandra

Men tillbaka till barnhemmet och barnen i Lauveri. Under mina två veckor i denna lilla by nära ryska gränsen, bodde jag i samma lägenhet som den barngrupp där också Richard bor. Gruppen består av sju barn i åldrarna 7–14 år. Men en liten flicka hann jag tyvärr bara träffa första kvällen. Hon var sen inlagd på sjukhus under hela min vistelse. Vilket det tog tid innan jag förstod. Jag försökte fråga på lettiska vart hon hade tagit vägen, men sen förstod jag ändå inte svaret...

Boendet i denna lägenhet var ett nytt projekt för ”mentalt handikappade” barn. Barn vars behov och förmågor var på mycket olika nivå.

Tyvärr blev det ju ett hinder att vi inte kunde samma språk. Att inte någon av vårdarna kunde engelska. (Ja, jag vet inte riktigt vad jag ska kalla de kvinnor som jobbar där, så det får bli ”vårdare”). Det gjorde det svårare att komma underfund med vilka handikapp barnen egentligen hade. Framför allt kände jag att avsaknaden av ett gemensamt språk var ett hinder med de lite äldre barnen. Till stor hjälp var dock fjortonåriga Andrej som kunde lite engelska. Han fick då och då fungera som tolk mellan mig och vårdarna. Jag upptäckte efterhand att han nog kunde mer engelska än vad det verkade först. Också Dima kunde en del engelska, en kille på 17-18 år som egentligen bodde i rummet som jag fick sova i. En jättefin kille, som gärna pratade med mig. Alltid var han artig och snäll och gjorde helt fantastiska grafiska bilder.

En dag visade både han och de två tjejerna Katja och Alida mig foton som de hade i små fotoalbum. Att få se dessa fotografier på deras släkt och vänner kändes fint. Dima hade många foton på sina föräldrar när de var unga. Hans mamma hette också Viktoria. Hon är död idag och Dimas pappa är svårt sjuk. Av Sandra fick jag sedan höra lite mer om Dimas uppväxt och hur dåligt han mått när han kom till ”Bernu Oaze” och blev så berörd. Det var svårt att tro när man talade med denna fina kille. Jag hoppas verkligen att det går bra för honom när han snart ska flytta från Lauveri till Riga.

Att rita, måla, lägga pussel, pyssla med lera och bolla är saker som man kan göra utan att kunna prata så bra med varandra. Första kvällen tog jag fram de ritblock, kriter och tennisbollar som jag hade köpt med mig. Det var uppskattat. Fjortonåriga Erika var jätteduktig på att rita. Det gjorde hon då och då annars också. Ibland skrev hon även dikter och eftersom jag också gör det, önskade jag verkligen att jag hade kunnat tala med henne om det. Annars fanns det inte så mycket att göra för de äldre barnen. Andrej satt mycket framför TV:n. Både med TV-spel och tittade på filmer. Inte alltid så barnvänliga filmer. Erika och Andrej hade också egna mobiler som de använde mycket. Mest för att lyssna på musik.

Min mobil blev uppskattad. Framför allt av 9-åriga Miranda, som nog längtade efter en egen. Hon fick fota en del med den och lyssna på de tre låtar som jag hade nedladdade. Hon fastnade för en låt av Martin Stenmarck, som hon lyssnade på gång på gång. Min digitalkamera var också populär. När jag insåg hur mycket kontakt den skapade, så blev jag innerligt glad att jag köpt en sådan just innan jag åkte. Jag vet inte hur många gånger vi tittade på både film och foton och kunde prata och skratta om dem.

Det fick mig att känna mig kluven inför tekniken. På ett sätt kändes det läskigt att så mycket kretsade kring den. Att de högsta drömmarna även här är en ny mobil och en större TV. Sandra berättade om att det är stora problem med att många fastnar i spelberoende. Och samtidigt gav den då också så mycket positivt. Det kändes märkligt med de stora kontrasterna. All teknik som finns här i Sverige finns också där. Jag hade inte trott att ungdomarna skulle ha egna mobiler och att det skulle finnas TV med DVD på barnhemmet. Samtidigt så var det som att förflytta sig till 40-talet när man gick in i en av de två små affärerna, eller när en häst och kärra skramlade förbi på gatan. Det kändes som två olika världar, där man helt hoppat över tiden och vägen mellan dem.

Under min vistelse i Lauderer var det väldigt varmt. Nästan varje dag gick vi till sjön och badade. Att det ligger en sjö så nära barnhemmet kändes ju underbart. Här blev det mycket skratt och stöj och utrymme för gemensam lek. Ibland var det bara vår lilla grupp där och badade, ibland alla barnen på barnhemmet. När jag badade tyckte Armands, storebror till Richard, att det var roligt att stänka vatten på mig. Så det gjorde vi. Vi stänkte och skrattade och skrattade och stänkte. Över huvudtaget kände jag att det var viktigt att se Armands. Han höll sig ofta i bakgrunden och var så snäll. Blev lätt lite osynlig. Visst kunde han både skojbråka och bråka på riktigt med Andrej, men jag kände att han ändå alltid var i underläge. Han kunde inte riktigt leka på lika villkor för att han hade svårt med motoriken. När vi bollade t ex så tyckte de andra att han var dålig. Jag tror att han var 14 år, men han var mycket yngre i sina förmågor. Så det kändes som om han uppskattade när bara han och jag bollade. Då gjorde det ingenting när han missade bollen.

*”I tvätten han bär
bär han världen
på sina axlar
Ständigt söker han
efter en uppgift
vill vara till lags
vill göra rätt
och ibland
utnyttjar andra det”*

Så måste jag skriva lite om kära lilla Jolita. Som inte lika snabbt som Richard sökte min närhet, i alla fall inte så gränslöst, men som allt eftersom tiden gick kom allt närmare. Allt närmare mitt hjärta kom hon också, och hon kröp in där, och jag tänker så mycket på henne här hemifrån. Jolita som bara är 7 år och som älskar sin storasyster Indra så innerligt. Vad jag förstod är Jolita både svårt psykiskt och fysiskt sjuk. (Alla barnen i den grupp som jag bodde med, tog förresten medicin). Hon kommer troligen inte kunna leva ett självständigt liv. Inte få ett jobb. Men jag tror att hon skulle kunna utvecklas mycket om hon bara fick rätt hjälp och tillräckligt mycket egen tid. Inte minst märkte jag det när vi bollade med en tennisboll. Först var hon ganska dålig på att fånga den. Men hon blev snabbt bättre och bättre. En annan favoritsysselsättning var att jag ritade prickar som föreställde t ex en hund, katt eller något annat och så fyllde Jolita i prickarna, så att djuret framträdde. Hon var duktig på det. Mycket duktigare än Richard, som hade svårare med motoriken, trots att han var äldre.

Jag är verkligen glad att Jolita har sin storasyster Indra att ty sig till. När jag såg deras syskonkärlek blev jag så rörd. Jolita hade ett stort behov av närhet, trots att hon ibland också kunde vara ganska innesluten i sin egen värld. Ofta vaggade hon sådär som man sett sysslösa barnhemsbarn göra på TV. Vårdarna brukade säga till henne när hon gjorde det. Om kvällarna när hon blev trött kröp hon gärna tätt intill mig i soffan. Vilade huvudet på min axel och tog min hand. Första gången som hon pussade mig god natt spred sig en stor värme genom hela kroppen. När vi gick för att äta eller bada, eller bara gick på promenad i Lauderis omgivning, så höll hon också oftast mig i handen. Så trots att jag många gånger kände mig konstigt avskild när jag inte förstod vad de pratade om, så kändes det aldrig ensamt. Nästan alltid fanns det en liten hand i min.

Med både Richard och Jolita var det också som om vi förstod varandra förvånansvärt bra, trots att vi inte talade samma språk. Ibland upplevde jag att vårdarna faktiskt förstörde det lite. Visst förstår jag att de måste begränsa Richard och att de tänkte på att jag en dag måste åka hem, men att de var rädda för att han skulle vara otrevlig mot mig kändes obefogat. Visst kunde han göra lite konstiga saker och ha humör, men inte alls i samma utsträckning som de pojkar jag kommit i kontakt med som elevassistent i Sverige. I början var jag lite orolig att jag skulle kunna göra Richard arg eller ledsen genom att jag inte förstod, men så blev det konstigt nog aldrig. Han babblade på en massa, men hade väldigt stor förståelse för att jag inte förstod. Tack vare honom lärde jag mig ju också en del lettiska och flera gånger hade jag en märklig upplevelse av att jag visste vad han ville, fast jag egentligen inte förstod vad han sa.

På det hela taget kände jag mig glad över att barnen verkade ha det bättre än vad jag trott innan jag reste. Det kändes tryggt att Sergej är utbildad psykolog, att Sandra var både den underbara människa hon var, samt var högt utbildad och att det kom en psykolog till barnhemmet varje helg. Saker och ting kändes genomtänkta, det fanns både kunskap och kärlek. Och även om barnen bodde flera i samma rum, så var rummen fint inredda, framför allt i barnhemmet och jag förutsätter att lägenheten där jag bodde är under förbättring.

Vårdarna var alla mycket olika, vilket ju egentligen är självklart. Det är ju vi människor. Men ibland gjorde det mig lite orolig att de hade så olika förhållningssätt gentemot barnen. Jag tänkte att det här är ju barnens hem, deras familj och liv. Här borde finnas tryggheten i någon som förhåller sig till en på samma sätt. Men jag tyckte ändå om alla vårdarna och upplevde att de var härliga människor som var och en på sitt sätt gav kärlek till barnen. Tongångarna var dock höga ibland och vissa kunde ryta i ordentligt. Men barnen var inte rädda och jag upplevde att det också fanns utrymme för skämt och skoj. Och att kanske den som ryade mest också var den som Richard tyckte sig mycket till.

Att vara utbildad behöver inte betyda att man är duktig att omsätta det man lärt sig i praktiken och att inte vara utbildad behöver inte vara en nackdel. Vissa människor har en naturlig fallenhet för vissa saker. Men särskilt för att arbeta med dessa ”mentalt handikappade” barn känner jag att en viss utbildning nog är nödvändig. Nu vet jag tyvärr inte hur utbildade vårdarna var, men ibland kunde jag känna att förståelsen brast. Just det där extra steget att avgöra om ett barn ”bara dummar sig” och behöver sägas åt, eller om det faktiskt handlar om något som barnet i fråga inte kan hjälpa.

Alla barnen i ”min” grupp går i en särskola. Jag känner mig nyfiken på hur lärarna jobbar där och vad det finns för hjälpmedel. Känner mig också lite orolig för att det inte finns tillräckligt med resurser. Att det skulle gå att göra mer för dessa barns utveckling. Jag skulle gärna vilja åka tillbaka någon gång när skolan är igång, för att kunna besöka den och se om det är något som vi skulle kunna bidra med från Sverige. Vad som vore välbehövligt till den vanliga skolan är ju om någon som kan både engelska och ryska eller lettiska kunde åka dit som volontär för att lära ut engelska. Eftersom den äldre generationen inte kan engelska, så är det inte heller många lärare som kan det, och hur ska då barnen kunna lära sig?! Det känns ju som ett språk som de verkligen kommer att behöva och som en rättighet att de ska få lära sig det.

Jag undrar också hur det är med böcker och bibliotek. På barnhemmet fanns inte mycket böcker, men när jag frågade Sandra om det, så sa hon att barnen inte var så intresserade av att läsa. Eftersom jag jobbar på bibliotek och har arbetat som skolbibliotekarie, så tänkte jag att det ju kan bero på att de inte får tillgång till ”rätt” böcker. Inte har fått möjligheten att upptäcka böcker. Det är ju synd att det inte funkar att skänka svenska böcker. Det gör ju ett givarprojekt med böcker svårare. När jag var jag i Riga, passade jag i alla fall på att köpa ett par böcker på lettiska åt barnen i ”min” grupp.

Så slutligen några ord om maten på barnhemmet. För att ha så lite pengar till varje barns måltid lyckades de enormt bra. Ordentlig frukost, lunch, mellanmål och middag bjöds varje dag. Vissa grönsaker kom från de egna odlingarna, där också ungdomarna fick hjälpa till. Men en sak blev jag förskräckt över. Att barnen fick så mycket godis och sötsaker. Mycket av detta borde bytas ut mot frukt istället. För frukt var det ganska ont om. Förmodligen för att det är dyrt. Utöver att sötsaker inte är bra för tänderna, så tänkte jag också på att man ju faktiskt kommit fram till att socker kan påverka barn att bli hyperaktiva. Flera av dessa barn har ju problem med just olika former av hyperaktivitet, så de borde inte äta så mycket sötsaker.

Jag är glad över att jag kom iväg till Lettland, till lilla Lauder. Nu kommer det alltid att finnas ett band dit och till barnen och ungdomarna som jag känner tacksamhet över att fått möta. Jag hoppas på att kunna hjälpa till på olika sätt. Jag ska försöka plugga lettiska på egen hand, så att jag kan prata lite bättre med dem nästa gång jag hälsar på...

*”Vågorna
bär sången
över sjön
Lauderi sjunger idag,
sjunger för barnen
och de tar emot
tonerna
på det sätt
som de kan,
fyller dem
med sitt skratt
och med sin längtan
Med sina drömmar”*

Victoria Törnqvist